

Zarys historii ZSP

tekst ukazał się w wydawnictwie pt „Leksykon ludzi ZSP, tom I, Dom Wydawniczy „Elipsa”, Warszawa 2002

Organizacja studencka pod nazwą Zrzeszenie Studentów Polskich powstała w kwietniu 1950 r. w Warszawie (16-18 kwietnia 1950 r.). Decyzję o powstaniu organizacji podjął Kongres Studentów Polskich obradujący w auli Politechniki Warszawskiej w dniu 16 IV 1950 r. z inicjatywy Federacji Polskich Organizacji Studenckich (FPOS), którego przewodniczącym był Jarosław Ładosz. Federacja skupiła wszystkie odłamy społecznych i zawodowych struktur ruchu studenckiego typu organizacje samorządowe, samopomocowe, turystyczne, stowarzyszenia kulturalne, kola naukowe. Dominującą pozycję zajmowała organizacja „Bratnia Pomoc”. Federacja nie obejmowała formalnie organizacji polityczno-ideologicznych, które po zjednoczeniu ruchu młodzieżowego w 1948 r. występowały pod nazwą ZAMP a potem ZMP (na uczelniach). Kongres ZSP (założycielski-pierwszy) obradujący w dniach 17 i 18 kwietnia 1950 r. w sali Klubu Studenckiego „Medyk” w Warszawie, przyjął program i statut organizacji, wybrał władze naczelne. Przewodniczącym Rady Naczelnej ZSP został Sylwester Zawadzki. W ówczesnych warunkach politycznych kraju koncepcja ZSP była nie tylko odważna i pionierska. Program jej działalności miał charakter pragmatyczny; wynikał on z tradycji polskiego ruchu studenckiego. Organizacji bliski był pluralizm i poczucie odrębności. Należy zauważyć, iż ruch studencki po 1945 r. nawiązywał wyraźnie do swej pluralistycznej tradycji lat międzywojnia. Polityka państwa do 1948 r. aprobowała ten stan rzeczy. Forsowany kurs na unifikację i centralizację form życia publicznego po 1948 r. zmusił do wypracowania takiej formuły ruchu studenckiego, która byłaby zgodna z istotą odrębności tego ruchu a zarazem z duchem ówczesnych uwarunkowań politycznych. Dokonany wybór był optymalnym wariantem drogi możliwej do zaaprobowania przez instalujący się wówczas system polityczno-prawny kraju. Dalekowzroczność koncepcji wyrażała się w przyjętej wówczas Deklaracji Programowej oraz Statucie organizacji podkreślającej swoją apolityczność, powszechność, uniwersalizm, zawodowość, studenckość. Organizacja poddała się wszakże politycznej kurateli ZAMP a potem ZMP.

Działalność ZSP w pierwszych latach istnienia, do 1956 r. zdominowana została przez takie sprawy jak warunki bytowe studentów (stypendia, domy akademickie, stołówki, służba zdrowia) warunki studiowania i odpoczynku, funkcjonowanie zespołów samopomocowych w nauce, zespołów artystycznych, problemy wczasów i sport. Potrzeby sportowe studentów znajdowały ujście w ramach Akademickiego Związku Sportowego (AZS) jako samodzielnej organizacji ściśle jednak związanej z ZSP. Tradycje odrębnej organizacji sportowej w ruchu studenckim sięgają także międzywojnia. Aczkolwiek ograniczana w swoich prawach i możliwościach, organizacja stwarzała wszakże płaszczyznę realizacji intelektualnych, kulturalnych, społecznych aspiracji środowiska młodzieży akademickiej. W ramach zunifikowanego i autorytarnego systemu lat 50-tych, ZSP była jedyną oazą publicznego życia zachowującą względną autonomię. Miała ona prawo utrzymywania kontaktów ze światem zewnętrznym afiliując się w Międzynarodowym Związku Studentów z siedzibą w Pradze, w którego kierownictwie nieustannie znajdowali się przedstawiciele ZSP (także w jego roboczym sekretariacie i w roboczych organach).

W szóstym roku swojego istnienia, w czasie przełamywania totalitarnych praktyk systemu w 1956 r., ZSP zachowało swoją strukturę organizacyjną dokonując poważnych przewartościowań programowych. Na zebraniu Rady Naczelnej ZSP w listopadzie 1956 r. zmieniło się kierownictwo organizacji; na jego czele stanął Stefan Olszowski. Organizacja wyzwoliła się z krępującego ją gorsetu kurateli politycznej i ograniczeń programowych. Wyrazami tego stanu rzeczy były rozwój i umacnianie się samorządności studenckiej na szczeblu wydziałów, uczelni, środowiska. Członkowie rad wybierani byli w wyborach bezpośrednich. W organizacji obowiązywała zasada rotacji; oznaczała ona, że dane funkcje sprawować można było najwyżej dwie kadencje. Niezwykle ważną rolę w procesie umacniania się samorządności

spełniały Sądy Koleżeńskie. Zasady i kodeks moralno-etyczny obowiązujące w ZSP stanowiły trwały fundament organizacji który uchronił jej funkcjonowanie przed deformacjami i wynaturzeniami, którym podlegały wówczas wszystkie organizacje i instytucje. Demokracja funkcjonowania struktur organizacyjnych ZSP stał się unikalnym i bezprecedensowym zjawiskiem w życiu politycznym owych lat. Był niepowtarzalną lekcją przygotowania życiowego i społecznego młodej inteligencji polskiej.

Inicjatywy ZSP w tych latach zaowocowały dynamicznym rozwojem różnorodności form działania i manifestacją zarówno kulturalną, naukowo-twórczą, jak i turystyczną.

Studencki ruch kulturalny, stał się wyjątkowym zjawiskiem w życiu kulturalnym kraju. „Zaistniał” takimi zjawiskami, jak Studencki Teatr Satyryków w Warszawie, „Bim-Bom” w Gdańsku, „Kalambur” we Wrocławiu, jak studenckie kluby „Hybrydy” i „Stodoła” w Warszawie, „Jaszczury” w Krakowie, „Żak” w Gdańsku, jak festiwale muzyki jazzowej, festiwale piosenki studenckiej, kabarety studenckie. Organizacyjną samodzielność ruchu kulturalnego w ramach ZSP podkreślała powołana przez nią struktura Agencja Kulturalna „Alma-Art”. Stała się ona organizatorem tradycyjnych imprez ogólnopolskich, środowiskowych i uczelnianych. Cała plejada znakomitych piosenkarzy, aktorów, artystów kabaretowych, animatorów kultury mogła zapisać w swoim życiorysie związki z ruchem kulturalnym ZSP.

Intelektualne i naukowe aspiracje studentów znajdowały swoje organizacyjne i materialne wsparcie w inicjatywach ZSP. Były to konferencje, sympozja, seminaria, stypendia, nagrody naukowe, wydawnictwa. Inspirując rozwój studenckich zainteresowań naukowych, ZSP związało się z międzynarodowymi stowarzyszeniami profesjonalnymi, na których forum dokonywała się wymiana praktyk wakacyjnych studentów, staży zawodowych i stypendiów. Te formy współpracy stały się nieocenionym źródłem więzi ze światową nauką i postępem naukowo-technicznym na świecie. ZSP może poszczycić się tym, że w wyniku jego inspiracji i opieki wielu wybitnych uczonych oraz intelektualistów, nauczycieli akademickich, organizatorów polskiej nauki miało ułatwiony start w pełni dojrzałe życie naukowe, kulturalne, społeczne. Naukowy ruch studencki uzyskał dużą autonomię w ramach działalności ZSP. Organizował swoje samodzielne struktury typu ogólnopolskie konferencje studenckiego ruchu naukowego. Koordynatorem tych poczynań była Ogólnopolska Rada Młodych Pracowników Nauki, komitety i komisje branżowo-uczelniane. ZSP pielęgnowało rozwój młodych talentów, fundując nagrody i stypendia, m.in. doroczne nagrody im. Mikołaja Kopernika.

Organizacja wzbogacała także samopomocowy nurt zdobywania środków materialnych dla zabezpieczenia studiów. W efekcie tych działań zrodził się studencki ruch spółdzielczości pracy stwarzający studentom możliwość doraźnego zarobkowania w czasie studiów. Uzyskał on dużą samodzielność. Rychło powołany został Związek Studenckiej Spółdzielczości Pracy oraz Studenckie Ośrodki Usługowe „Student-Service”. Instytucje te znalazły się w pierwszej pięćdziesiątce najlepszych i najsilniejszych przedsiębiorstw w kraju w latach 80-tych.

Dużą różnorodność i dużą różnorodność uzyskała studencka aktywność turystyczna, wypoczynkowa, sportowa. Początkowo ZSP organizowało wypoczynek oraz rehabilitację za pieniądze przekazywane na ten cel przez państwo. Później po utworzeniu specjalnych agend pod nazwą: Biuro Podróży i Turystyki „Almatur” (1957 rok), organizowało samodzielnie wypoczynek i rekreację. Biura mogą poszczycić się specjalistycznymi i profesjonalnymi klubami turystyki. Studencka spółdzielczość oraz turystyka i inne formy aktywności gospodarczej inspirowane przez ZSP, pobudzały przedsiębiorczość, umiejętności organizatorsko-menedżerskie, uświadawiały na ryzyko, uświadamiały zainteresowanym konieczność uwzględniania rachunku ekonomicznego. W granicach przewidzianych prawem począwszy od lat 60-tych, ZSP angażowało się w różne formy biznesu, handlu, marketingu, własnych przedsiębiorstw turystycznych i wypoczynkowych. Pomnażało to wypracowany własnymi siłami majątek organizacji służący dobru całego środowiska studenckiego. Dotyczyło to nade wszystko wakacyjnych hoteli studenckich, ośrodków turystyki, domów rehabilitacji, agencji pośrednictwa pracy w tym korepetycji, nauczania języków obcych, poradnictwa ekonomicznego. Kierując się rachunkiem ekonomicznym organizacja prowadziła własne przedsiębiorstwa gastronomiczno-klubowe, administrowała studenckimi zespołami artystycznymi i teatralnymi, zajmowała się organizacją zagranicznych wyjazdów i przyjazdów studenckich.

Zaangażowanie w tę działalność przysporzyło doświadczeń przydatnych w życiu zawodowym. Stąd tak wielu menedżerów i biznesmenów wywodzi się z kręgów ZSP. Ten typ działalności stwarzający pokusę dla nieuczciwych zachowań, wyzwalał jednocześnie troskę o moralną czystość i prawość i zwykłą przyzwoitość. Ważną funkcję spełniły rozbudowane struktury sądownictwa koleżeńskiego i kontroli społecznej.

W latach 60-tych ZSP znalazło się w partnerskich stosunkach z nowo powstającymi organizacjami polityczno-ideologicznymi - ZMS i ZMW. Uwolniona od poprzedniego dyktatu ZMP (samorozwiązany w 1956 r.) poddana została ciężkiej próbie; była nią rywalizacja z preferowanymi przez partię i administrację organizacjami: ZMS, ZMW, w środowiskach uczelnianych. Powyższe ogniwa, przy wszelkich pozorach obiektywizmu i równouprawnienia faworyzowały wszakże bliższe sobie organizacje polityczne. Od chwili powołania do życia tych organizacji, ZSP jako związkowa organizacja studencka miała znaleźć się na drugim planie. Rywalizacja ta spowodowała wiele negatywnych następstw w działalności ZSP; przede wszystkim zaś rozszerzenie zadań i funkcji związkowej organizacji o zadania i funkcje stricte politycznie i ideologicznie; ZMS i ZMW zaczęły przejmować zadania i funkcje samopomocowe tak charakterystyczne dla tradycji i współczesności ruchu studenckiego. Rywalizacja ta nie spowodowała wzrostu aktywności intelektualnej społecznej i kulturalnej środowiska akademickiego, przeciwnie przyczyniła się wydatnie do jego osłabienia. W ostatecznej konsekwencji doprowadziła ona do zatarcia różnic między powszechno-zawodową organizacją, jaką była ZSP, a organizacjami polityczno-ideologicznymi: ZMS i ZMW. Zatarcie tych granic, unifikacja funkcji, celów i metod stanowiła dogodny asumpt dla idei tzw. zjednoczenia ruchu studenckiego. Wbrew negatywnym opiniom różnych grup aktywu studenckiego pojawiającym się z diametralnie odmiennych powodów we wszystkich organizacjach, w marcu 1973 r. nastąpiło zjednoczenie, powstała organizacja pod nazwą Socjalistyczny Związek Studentów Polskich (SZSP). VIII Kongres ZSP obradujący w Filharmonii Narodowej w Warszawie zdecydował o połączeniu się z organizacjami ZMS i ZMW na uczelni. Zjednoczenie nastąpiło na gruncie ZSP, co ze zrozumiałych względów musiało frustrować przedstawicieli innych organizacji. Ostatnim przewodniczącym ZSP w tej fazie jego istnienia był Stanisław Ciosek, a nowym przewodniczącym Zarządu Głównego SZSP został Eugeniusz Mielcarek.

Organizacja zgodnie z deklaracją ideową zmieniła swój charakter. Stała się monopolistą w środowisku studenckim w latach 1973-1982. Nie miała wówczas żadnego konkurenta. Działalność w tym okresie, w swoim podstawowym nurcie stanowiła kontynuację zawodowo- samopomocowych funkcji organizacji. Ich dopełnieniem natomiast były różne formy zabiegów szkoleniowych oraz informacyjno-politycznych. Większa była skala politycznych oraz ideologicznych przedsięwzięć wynikających z tytułu formacyjnych inicjatyw owych lat. Spożytkowała je organizacja w swoistym interesie środowiska studenckiego, rozszerzając głównie kontakty ze światem zachodnim. Szerokim strumieniem rozwinęły się wówczas praktyki studenckie. Pojawiły nowe rodzaje stypendiów naukowych, stażów zawodowych w liczących się uczelniach, korporacjach oraz instytucjach menedżerskich świata zachodniego.

Silnie zarysowanym nurtem działalności ZSP była jego aktywność międzynarodowa w świecie konfrontacji politycznej po zmianach w 1956 r. Organizacja zapoczątkowała bogaty program inicjatyw służących łagodzeniu konfrontacji, rozwoju przyjaznych kontaktów studiującej młodzieży świata. Wykroczyły one poza wąskie ramy oficjalnej i rutynowej współpracy. Przybrały rozmiary bardzo szerokie. Nie sprowadzały się wyłącznie do oficjalnych spotkań działaczy, aczkolwiek w latach 50-tych tym się charakteryzowały. Zaslugą organizacji jest to, iż w interesie środowiska akademickiego potrafiła w długim procesie otworzyć okno na świat. Masowość kontaktów międzynarodowych polskich studentów była zjawiskiem wyjątkowym w stosunku do innych krajów ówczesnego systemu. To one pomagały łamać lody, osłabiać napięcia, budować mosty porozumienia, burzyć podziały.

W roku 1980 SZSP znalazł się po raz pierwszy jako organizacja na uczelniach w politycznej konfrontacji z powstającymi wówczas strukturami opozycji politycznej. Powstanie NZS związanego z ruchem „Solidarność”, który oficjalnie na gruncie uczelni po raz pierwszy występował przeciwko systemowi, było zjawiskiem na tyle nowym i zaskakującym, iż SZSP musiało dostosować się programowo i organizacyjnie

do nowej sytuacji. Owo dostosowanie się było niezbyt klarowne i dość połowiczne. Następował widoczny rozdźwięk między oficjalnym poparciem kierownictwa SZSP dla ówczesnych władz politycznych kraju a emocjonalnym i faktycznym stanowiskiem większości członków organizacji popierających „Solidarności”. Fakt ten był jedną z ważniejszych przyczyn zawieszenia SZSP w stanie wojennym w grudniu 1981 r. Jej reaktywowaniu towarzyszyły burzliwe dyskusje dotyczące jej charakteru i perspektyw. Zwyciężył postulat powrotu nie tylko nazwy, ale programu i praktyki ZSP. Na kolejnym Kongresie w październiku 1982 r. w Warszawie w Klubie Studenckim „Stodoła” organizacja powróciła do swojej nazwy, traktując miniony etap 9 lat, jako integralną część tradycji i własnej spuścizny. XI Zjazd SZSP przekształcił się w XI Kongres ZSP. Ostatnim przewodniczącym Zarządu Głównego SZSP został Tadeusz Sawic, a pierwszym przewodniczącym Rady Naczelnej ZSP (bis) był Cezary Drożdż.

Powrót organizacji na arenę uczelnianą odbył się w warunkach szczególnych stanu wojennego. Zdelegalizowany NZS, cieszący się poparciem dużej grupy studentów, powstający instytucjonalnie samorząd studencki, pojawiające się z trudem organizacje polityczno-ideologiczne, nade wszystko ZSMP - to pejzaż tych szczególnych warunków. Organizacja straciła dotychczasowy masowy charakter, ale była nadal liczącą się siłą społeczną uczelni. Nie spełniły się wszakże oczekiwania, iż uwolnienie się od deklarowanego politycznie nazewnictwa organizacji spowoduje zdynamizowanie aktywności porównywalnej do czasów apogeum jej aktywności w latach 60-tych. ZSP uczestniczyło jednak aktywnie w życiu studenckim w tych latach. Pomnożyło stan swojego posiadania majątkowego. Powstały nowe dodatkowe obiekty finansowane ze środków własnych organizacji oraz dochodów wypracowanych w agendach gospodarczych organizacji. W ostatnim stadium funkcjonowania organizacji do 1980 r. jej majątek prawie w 100% był jej własnością powstałą ze środków własnych. W działaniach ZSP lat 90-tych uwidoczniły się reformatorskie aspiracje ówczesnego kierownictwa kraju. Zaowocowały one nowymi formami aktywności typu menedżerskiego, usługowego, organizatorskiego, bankowego. Powstały spółki i przedsiębiorstwa handlowe, produkcyjne i doradcze z udziałem ludzi ZSP.

Organizacja wypracowała wówczas mechanizmy współdziałania i dialogu w pluralistycznej mozaice organizacyjno-politycznej zaistniałej na wyższych uczelniach. Najtrudniejsze okazały się sposoby kontaktowania z samorządem studenckim, który uzyskał wówczas prawną moc powszechności w środowisku.

Zabrakło jednak wówczas wyobraźni i woli działań ponad podziałami, aby w interesie nadrzędnym nawiązać dialog i znajdować kompromisy.

ZSP do 1982 r., będąc powszechną organizacją studencką, spełniało rolę samorządu. Owa powszechność samorządowa nie pozwalała w sposób adekwatny w stosunku do zróżnicowania poglądów i pluralizmu postaw młodzieży wyrażać jej przekonania i stanowiska. Były one najczęściej jednostronnie afirmacyjne wobec ówczesnego układu politycznego. Pozytywnym wszakże przejawem tej sytuacji było to, iż ta pluralistyczna powszechność też wymuszała manifestacje artystyczne, naukowe, społeczne odmienne od manifestacji z lat poprzednich.

Zmiany systemowe, jakie dokonały się w 1989 r. nie stanowiły szoku i zaskoczenia dla organizacji. Była ona bowiem obiektywnie ich mimowolnym animatorem. Natomiast boleśnie odczuła ona skutki zmian w postaci ograniczenia środków finansowych a także restrykcyjnych decyzji ówczesnych władz wobec siebie. ZSP wytrzymało próbę czasu, mimo pozbawienia jej praw użytkowania często własnych klubów i placówek kulturalnych, obiektów turystycznych i wypoczynkowych, pomieszczeń biurowych a nawet prawnych tytułów własnościowych majątku organizacyjnego. Na ZSP skoncentrował się frontalny atak. Stała się symbolem złej przeszłości. Aktyw organizacji odpierał z godnością i honorem te nieuzasadnione ataki i bezwzględną krytykę w nowych warunkach społecznych i politycznych. Wypada zauważyć, że wydatnie zmniejszyła swoją liczebność. W niektórych uczelniach organizacja przestała praktycznie istnieć w pierwszym okresie transformacji. Odrodziła się jednakże w następnych latach w rozmiarach liczebnych lokujących ją na pierwszej pozycji wśród organizacji uczelnianych. Przeżywany bowiem czas zmniejszył zaufanie do wszelkich form organizacyjnego życia. Straciwszy powszechny charakter i potencjał członkowski, nie straciła wszakże powszechnego charakteru, uniwersalnego studenckiego wymiaru.

Wobec innych ruchów studenckich aspirujących do tych samych programowych celów, ZSP uznało w 1993 r. za właściwe oficjalne związanie się z Sojuszem Lewicy Demokratycznej. Ówcześni jej liderzy wywodzący się w poważnej części z działaczy ZSP, rozumieli aspiracje organizacji i stwarzali szanse ich urzeczywistnienia w ramach koalicji lewicowej. W obecnej sytuacji, kiedy SLD stało się jednolitą partią, organizacja jako całość przestała być jej częścią. Z indywidualnego wyboru członkowie ZSP mogą być członkami SLD, tak samo jak partii o innym niż lewicowy profilu.

Organizacja ZSP - wyemitowała własne czasopisma i wydawnictwa, inspirowała studencki ruch dziennikarski. W roku 1957 powstało ogólnopolskie pismo tygodnik „Od Nowa” a w 1962 r. przekształciło się ono w tygodnik ilustrowany „ITD”. Do tradycji studenckiego czasopiśmiennictwa weszły takie tytuły regionalne lub uczelniane, jak: „Student” w Krakowie, czy „Politechnik” i „Nowy Medyk” w Warszawie. Po wielu próbach wydawniczych powołana została przez ZSP specjalna instytucja pod nazwą „Alma-Press”.

Konkluzja historii ZSP zawiera się w następującym stwierdzeniu: idea organizacji zrodzona na etapie pluralizmu, urzeczywistniona w okresie uniformizmu rozkwitła swoimi możliwościami w procesie transformacji systemowej po to, by ponownie zaistnieć w pluralizmie. Organizacja zatoczyła krąg od pluralizmu poprzez uniformizm ponownie do pluralizmu. W tym tkwiła dalekowzroczność autorów koncepcji organizacji. Jej walory okazały się pożyteczne na wszystkich etapach 50-lecia jej istnienia. Podstawową wartością ZSP był zawsze jej demokratyzm i pluralizm nakazujący szacunek dla odmienności opcji politycznych, ideologicznych i światopoglądowych, wyzwalający postawy tolerancji i dialogu. Potwierdza to fakt, że ludzie wyrosli w ZSP znaleźli się w kierowniczych gremiach odmiennych politycznie ruchów społecznych i partii politycznych kraju. Pragmatyzm i pozytywizm ZSP spowodował, że jego członkowie zasilili korpus urzędniczy państwa i samorządu lokalnego, podjęli ryzyko własnej praktyki gospodarczej, handlowej, usługowej, menedżerskiej. Swoją przydatność w życiu politycznym i gospodarczym kraju potwierdzają oni wygrywając konkursy menedżerskie i przetargi a także pokonując konkurencję wyborczą w ramach demokratycznego systemu polityczno-prawnego państwa.

Pośród działaczy ZSP do najwyższych stanowisk w kraju do 1989 r. wyniesieni zostali: Stefan Olszowski, Hieronim Kubiak, Stanisław Ciosek, Jan Głowczyk, Manfred Gorywoda, Włodzimierz Mokrzyński, Sylwester Zawadzki, Maciej Wirowski, Wiesław Klimczak, Jerzy Kwiatek, Jerzy Wójcik, Bogdan Jachacz, Tadeusz Sawic, Stanisław Gabrielski, a po roku 1990 - Aleksander Kwaśniewski, Józef Oleksy, Włodzimierz Cimoszewicz, Grzegorz Kołodko, Wiesław Kaczmarek, Marek Belka, Dariusz Rossati, Bogusław Liberadzki, Danuta Waniek, Marek Siwiec, Stanisław Dobrzański, Andrzej Urbańczyk.

W latach 60-tych w wyniku nabytych doświadczeń organizacja wypracowała swoje programowe hasło: „ZSP - szkoła obywatelskiego wychowania”. Wyrażało ono zarówno stan faktyczny, jak i potencjalny. Obywatelskość i społecznikowość stały się bowiem podstawowymi wyznacznikami istoty działania ZSP. Towarzyszyła im rozbudzana potrzeba samodoskonalenia, poszukiwania jego pragmatycznych motywacji i korzeni. Tak prowadzona działalność przynieść mogła (i przynosiła) pożądane pozytywne efekty zarówno dla środowiska studenckiego, jak i społeczeństwa i państwa. W tym wyrażała się patriotyczna opcja ZSP. Środowiskowy interes studencki, specyficznego rodzaju patriotyzm grupowy wyrastający w klimacie wrażliwości młodego wieku kształtował w procesie wspólnego działania, powstawanie trwałych więzów przyjaźni, koleżeństwa, życzliwości i wzajemnej pomocy. To oryginalne zjawisko psychologiczne stało się wyróżnikiem organizacji, pewnego rodzaju symbolem solidaryzmu grupowego młodej inteligencji. Społeczna wartość tego zjawiska uwidoczniła się w różnych okresach ważnych dla narodu, kraju i państwa. Dzięki temu różnice przekonań i postaw koegzystowały w praktyce ZSP, znajdowały wspólny mianownik w stosunku do nadrzędnych spraw narodu i państwa. Dominujący wymiar miała zawsze aktywność ZSP na rzecz państwa. Stąd wynikły jej kontakty z władzami państwa i samorządu terytorialnego, jej współuczestnictwo w realizacji zadań w obszarze szkolnictwa wyższego oraz przygotowania kadr inteligencji dla potrzeb kraju. ZSP opiniowało wszystkie projekty decyzji władz, formułowało swoje propozycje dokumentów państwowych oraz postulaty reform szkolnictwa, jego organizacji i programów nauczania. Organizacja kultywowała zachowania propaństwowe, kształtowała

instynkt państwowy, umiejętności służby państwowej i odpowiedzialności za państwo. Administracja państwa znajdowała zawsze wśród działaczy ZSP wysokiej klasy profesjonalistów.

Z własnego wyboru ZSP była organizacją zawodową ruchu studenckiego. Tak była określana przez kierownictwo państwa. Taką chcieli ją widzieć studenci. Wszelako trudno jej było zachować całkowitą apolityczność i czystą zawodowość. Przejawy polityczności ZSP naznaczone były zawsze silnym pragmatyzmem. Ich szczególnym wyrazem stały się różne formy kontaktów regionalnych rozwijanych przez wiele lat pod nazwą „Akcja Koszalin” i „Akcja Chełm”, a także różne postacie współpracy ze związkami zawodowymi, władzami województw i zakładów pracy. Działając w sferze realiów ówczesnej rzeczywistości, organizacja potrafiła przeciwstawić realizm i racjonalizm postępowania politycznemu mistycyzmowi i ideologicznemu chęćstwu ówczesnego systemu.

Młodzież w swojej większości, a zwłaszcza młoda inteligencja, pozostawała zawsze pod urokiem lewicowych poglądów. Nie może więc dziwić fakt, że ludzie ZSP pozostawali pod wrażeniem idei, programów i wizji społecznych proponowanych przez lewicowe systemy polityczne. Zachęcały one do zaangażowania. Wywoływały wszakże nieustanną krytykę metod i praktyk realizacji tych programów. Ideologia programowa i polityczna praktyka była przedmiotem nieustannej dyskusji i propozycji weryfikacyjnych. Organizacja nie formułowała jednakże koncepcji odrzucenia zarówno idei jak i praktyki systemu. Czyniła jednak wiele, aby udoskonalić system, uszlachetniać go, zmieniać, rugować jego irracjonalizm. Zabiegi te okazało się mało skuteczne.

ZSP nie było organizacją fundamentalizmu ideologicznego ani doktrynerstwa systemowego. Zachowywała umiar i możliwy dystans, propagując pragmatyzm i solidaryzm środowiskowy młodej inteligencji. Spełniała wobec systemu rolę specyficzną opozycji moralno-intelektualnej. Aprobując generalne założenia systemu, organizacja wyrażała wobec niego specyficzną dystans w praktycznej działalności. Odrębność i autonomiczność organizacji stały się zalegalizowaną postacią opozycyjności w systemie. Autonomiczna i krytyczna organizacja stawała się bezwiednie legalną opozycją pod kierownictwem partii. Aktywność ZSP nie mieściła się w literalnych ramach systemu, rozsadzała literalnie pojmowany system, dając upust niekontrolowanym inicjatywom studentów. Była specyficznego rodzaju wentylem bezpieczeństwa systemu. Przyzwolenie na ten typ działań ZSP było nierównomierne w różnych etapach rozwoju systemu. Ceną takiego przyzwolenia były deklaracje polityczne organizacji na rzecz systemu. ZSP w obiektywnym sensie całym swoim historycznym rozwojem zapisała się w nurcie działań reformatorskich, modernizacyjnych, inspirujących zmiany. Dokonując własnych przeobrażeń po 1990 r., na nowo odnajduje swoje miejsce w nowej rzeczywistości społecznej i stwarza szansę realizacji studenckich potrzeb i aspiracji.

Obecnie organizacja ZSP jest jednym z ogniw pluralistycznego systemu organizacyjnego ruchu studenckiego na polskich uczelniach. Ustawowo, od 1982 r. powszechną formą przynależności studentów jest samorząd uczelniany. Funkcjonuje obok NZS w akademickim środowisku, proponując studentom coraz bardziej atrakcyjny program uczestnictwa w życiu społecznym, naukowym kulturalnym. Niezmiennie od 75 lat wielkim uznaniem cieszy się AZS, z którego szeregów wyłoniły się talenty sportowe na miarę mistrzów olimpiad.

ZSP nie określiło dotychczas swojej ostatecznej wersji programu. Znajduje się na rozdrożu, między wyborem tradycyjnej drogi wynikającej z jej półwiekowego etosu - organizacji studenckiej zaspokajającej wielostronne potrzeby studenckie, a wyborem swojego miejsca dyktowanego naciskiem politycznym współczesnych wymogów pluralistycznej sceny organizacyjnej na uczelniach.

Na przestrzeni 50 lat istnienia ZSP w szeregach organizacji znalazło się setki tysięcy ludzi studiujących wówczas na polskich uczelniach. Z tytułu wyboru do instancji organizacyjnych oraz z tytułu różnego związku z agendami oraz instytucjami organizacji, przewinęło się ok. 300 tys. ludzi spełniających obecnie różne obowiązki zawodowe i społeczne.

Różny jest stopień odczuwania tego związku, a także różny jest stan emocjonalnej potrzeby manifestowania swojej dawnej przynależności do organizacji studenckiej. Dominującą wszakże jest wola utrwalania pamięci o swojej przeszłości. Jest to naturalny przejaw większości grup społecznych i ruchów

społecznych tworzących formy organizacyjne w celu kultywowania przeszłości, utrwalania o niej pamięci, wyzwiania autorefleksji i autooceny tej przeszłości. Tego typu potrzeby są szczególnym przejawem aktywności środowiska inteligenckiego, które tworzy struktury organizacyjne ruchów historycznych. Stało się więc rzeczą oczywistą, iż po kilkudziesięciu latach działalności ZSP, w roku 1985 zrodziła się inicjatywa powołania Ogólnopolskiej Komisji Historycznej Ruchu Studenckiego. Ówczesna Rada Naczelna ZSP pod przewodnictwem Antoniego Dragana powołała strukturę o takiej nazwie. Konstytucyjne zebranie odbyło się 24 marca 1986 r. Przewodnictwo Komisji objął Wiesław Klimczak absolwent Wydziału Filozofii UW, b. Przewodniczący RU ZSP UW (1957-58), wiceprzewodniczący RN ZSP (1959-1965), dziennikarz, publicysta, autor książek i opracowań o historii ruchu studenckiego.

Z początkiem 2000 r. Komisja Historyczna zgłosiła wniosek o swoją rejestrację sądową w charakterze stowarzyszenia, jako ogniwa pozarządowego ruchu publicznego w naszym kraju. Mocą decyzji Sądu Rejestrowego, z czerwca 2000 roku formalnie powstało Stowarzyszenie Komisja Historyczna Ruchu Studenckiego. Na pierwszym swoim kongresie, organizacja przybrała nazwę Stowarzyszenie Ruchu Studenckiego „Ordynacka”. Przewodniczącym Zarządu Głównego wybrany został Wiesław Klimczak.

Warszawa, styczeń 2002